

До питання аналізу економічної ефективності виробництва

*Сомова Л.І., Жовтяк А.О., Національна металургійна академія України,
м. Дніпропетровськ*

У сучасних умовах ускладнення ринкової ситуації зростає роль та значення аналізу економічної ефективності виробництва. Це питання є надзвичайно важливим для будь-якого суб'єкта господарювання, оскільки недоврахування впливу першого-ліпшого чинника виробництва може призвести до втрати позиції підприємства на ринку.

Аналіз наукових публікацій з даного питання свідчить, що основні труднощі, які виникають при цьому, зазвичай пов'язані з можливістю створення різними чинниками виробництва як результатами, так і факторами, різноманітних виробничо-господарчих ситуацій навіть на одному й тому ж етапі виробничого процесу під впливом зміни умов внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства. Отже, при виборі стратегії поведінки підприємства на ринку неможливо орієнтуватися тільки на ситуацію, котра настає при використанні того чи іншого окремого чинника і виникає необхідність розробки відповідного рішення, виходячи із сукупності можливих варіантів виробничо-господарчої діяльності, які створюються усіма чинниками виробництва.

У таких умовах доцільним є використання індексного методу. Проте спроби пристосувати його до сучасної сфери діяльності підприємств багато в чому не систематизовані, що ускладнює практичне використання індексного аналізу економічної ефективності виробництва.

Узагальнення підходів щодо застосування індексного методу свідчить про необхідність урахування декількох аспектів. По-перше, окрім причинно-наслідкової мають місце і інші форми зв'язку між економічними явищами, при яких розподіл показників діяльності підприємства на результативні й факторні не є однозначним. По-друге, потрібно ураховувати результати оцінки ступеня використання екстенсивних та інтенсивних чинників виробництва в досліджуваному періоді порівняно з базовим, оскільки найбільших успіхів суб'єкти підприємництва досягають переважно за рахунок останніх. По-третє, існує можливість зміни якості використання чинника, тобто індексу його віддачі, в досліджуваному періоді порівняно з базовим (поліпшується, погіршується, не змінюється). По-четверте, мають місце і коливання індексу обсягу чинника виробництва, бо він може зростати, зменшуватися або не змінюватися в досліджуваному періоді. По-п'яте, зміни індексів віддачі та обсягу чинників відповідно впливають на індекс результату. По-шосте, під впливом змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства виникають різноманітні виробничо-господарчі ситуації, які потребують упорядкування, виходячи з наявності декількох варіантів значень індексів віддачі чинника, індексів обсягу чинника та індексів результату.

Проаналізовано економічні характеристики можливих виробничо-господарчих ситуацій низки промислових підприємств, опрацьовано версії

внутрішніх та зовнішніх умов їх появи, а також стратегії поведінки підприємств у цих ситуаціях за різними варіантами співвідношення значень індексу віддачі чинника, індексу обсягу чинника та індексу результату, котрий визначається як їх добуток.

Запропоновано механізм здійснення індексного аналізу економічної ефективності виробництва, який передбачає послідовне виконання наступних етапів:

- відбір і розмежування взаємопов'язаних об'ємних і якісних показників діяльності підприємства на результативні та факторні;
- визначення екстенсивних і інтенсивних чинників виробництва шляхом порівняння результату і обсягу кожного чинника у досліджуваному та базовому періодах;
- ідентифікація коефіцієнтів ефективності, що використовуються у практиці аналізу та відповідають запропонованим показникам результатів та чинників;
- створення масиву вихідної інформації (інформаційне поле становлять сукупність значень показників результатів та показників чинників у базовому і досліджуваному періодах та значень індексів обсягу чинника і індексів результату);
- розрахунок коефіцієнтів віддачі чинника на результат у базовому періоді;
- обчислення коефіцієнтів віддачі чинника на результат у досліджуваному періоді;
- обрахування фактичних індексів віддачі чинника;
- визначення бажаних виробничо-господарчих ситуацій, виходячи із стану внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства та його можливостей впливу на них;
- співставлення фактичних та бажаних виробничо-господарчих ситуацій для підприємства;
- визначення пріоритетів поліпшення ситуацій;
- прийняття рішення щодо покращення виробничо-господарчої діяльності підприємства.

Апробація механізму індексного аналізу в умовах ВАТ "Інтерпайп-НТЗ" і ПП "Дельта-Ж" сприяла розробці обґрунтованої техніко-економічної політики підприємств та стратегії їх поведінки на ринку у найближчій перспективі.